

MÉMOIRES

DE LA

SOCIÉTÉ D'ANTHROPOLOGIE DE BRUXELLES

1903

VI

A. FLÉBUS.
VRAAGLIJST VAN ONDERZOEK
OVER DE LANDELIJKE WONINGEN IN BELGIË.

(Zitting van 30 November 1903.)

Zelfs aan dezen, die oppervlakkig de hoeven of landelijke woningen beschouwen, in de verschillende gewesten van het land, vertoonen zij niet overal hetzelfde uitzicht. Als men ze met aandacht gadeslaat, ontwaart men dat eenige gedaanten, in niet ver van elkander afgelegen streken, zeer verschillend zijn, terwijl andere gedaanten, in ver van elkander afgelegen gewesten, ondanks eenig verschil, eene gelijkenis vertoonen, door dewelke men ze aan een hetzelfde model kan vasthechten. De gedaanten der landelijke bouworde ontwikkelen onder den invloed van twee soorten van oorzaken : de eene behooren tot de overlevering die maakt dat de grondvorm in zijne oorspronkelijke trekken bewaard blijft en de andere doen den oorspronkelijken vorm verdwijnen.

Deze oorzaken zijn de aard van den bodem, die aan den bewoner der streek zulke of zulke bouwstoffen verschaft, het boschland, de vruchtbaarheid, de geschiktheid voor verschillende voortbrengselen of voor de veeteelt, welke bijzondere gebouwen vereischen, den welstand der landbouwers of de verbetering hunner woonhuizen teweeg brengen.

De nabijheid van landelijke woningen, welke meer gemak en genoegen verschaffen, kan verandering door navolging verwekken.

Iedereen bĕgrijpt welk belang de kennis der landelijke bouworde voor de ernstige studie eener bevolking kan opleveren ; zij kan ons kostbare inlichtingen verschaffen over den oorsprong van bevolkingen, waarvan zekere landelijke woningen kenschetsend zijn ; zij maakt ons de betrekkelijke waarde bekend der oorzaken, door dewelke de bouwtrant der hoeven verwisselt en ontwikkelt.

Die wetenschappelijke arbeid, zeer gevorderd in Duitschland en in Oostenrijk, heeft daar reeds belangwekkende uitslagen opgeleverd. In België wierd er weinig in dien zin verricht. Het is hoog

tijd, want de oude vormen verdwijnen en de bouworde wordt overal gelijkvormig.

Die toestand heeft de Maatschappij van Anthropologie van Brussel aangezet, om bij middel eener vraaglijst, een onderzoek door gansch het land te doen over den bouwtrant der hoeven.

Die vraaglijst zal naar allen gezonden worden, die belang in de zaak stellen en bevoegd zijn om zich de zaak aan te trekken (*).

De antwoorden, welke ons zouden geworden, zullen in de verslagen gelascht worden van de Maatschappij van Anthropologie, onder den naam van den afzender.

I. — De typische gedaanten der hoeven.

Opdat hij zich met goeden uitslag van de vraaglijst kunne bedienen, is het den navorscher nuttig eenige voorafgaande kennis te bezitten.

Als inleiding tot de vraaglijst oordeelen wij het nuttig eene schets mede te deelen van de voornaamste grondvormen van hoeven, waarvan wij de herkenbare overblijfselen in België zouden kunnen aantreffen : namelijk de romeinsche villa en de drie duitsche gedaanten : de frankische, de saksische en de friesche grondvorm.

A. — De grondvormen van duitsche hoeven.

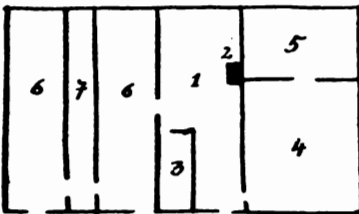

FIG. I. — FRANKISCH HUIS
(naar Henning).

1. Keuken en gang met (2) haard,
3. Voorraadkamer. — 4. Woonkamer van het huisgezin met (5) slaapkamer. — 6, 6. Stallingen met (7) gang in het midden om de dieren te bestellen.

FRANKISCHE GRONDVORM. — Het frankisch huis is van aard een woonhuis, en om aan de vereischten van den landbouw te beantwoorden, zelfs bij de kleine gebruikers, zijn er verschillende gebouwen bijgevoegd : schuur, stalling, paardenstal, wagenhuis. Indien de woning en de veekweek onder hetzelfde dak vereenigd zijn, is het altijd in verschillende ruimten.

Het huis is een lange rechthoek,

(*) Men wordt verzocht zich te wenden naar :

MM. Dr JACQUES, algemeen Secretaris der Maatschappij van Anthropologie, Ruysbroeckstraat, 36, Brussel.

baron A. DE LOE, Museum van het Halve-Eeuwfeest, te Brussel.

E. H. J. CLAERHOUT, priester te Pitthem.

M. A. FLÉBUS, Leopoldslaan, 69, Antwerpen.

zonder verdiep, met een dak in twee vakken. Buiten het onderste deel der muren, dat in steenen gebouwd is, is het in hout en leem. Het heeft twee deuren, eene voor de woning en eene voor de stalling. Laat ons in 't voorbijgaan zeggen dat de stalling nevens de woning, onder een dak, de regel is. In de oude hoeven van het Eifelgebergte, heeft de woning maar twee kamers : de keuken, die tot woonkamer dient, en daarnevens eene slaapkamer. Aan den anderen kant van de keuken is de stalling.

Deze grondvorm heeft menigvuldige wijzigingen ondergaan; in het plan dat wij vereenvoudigd aan Henning ontleenen, is het voorste deel der keuken in gang veranderd; de woonkamer is nevens de keuken, met de slaapkamer in de diepte.

De schuur maakt een afzonderlijk gebouw uit.

Als de hoeve meerder is, maken de gebouwen een vierkant uit, dat eenen binnenhof omsluit, waarop men door eene groote poort toegang heeft.

Het ware te lang om over de wijzigingen uit te weiden, welke het frankisch model onderging, dat in Duitschland de bovenhand heeft en dat ook in België eene groote uitbreiding gekregen heeft.

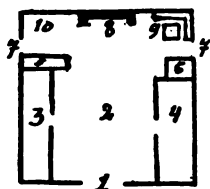

FIG. 2. — OORSPRONKELIJK SAKSISCH HUIS (naar Henning).

1. Groote ingangpoort.
- 2. Dorschvloer.
- 3. Koeistal.
- 4. Paardenstal.
- 5. Kamer der meesters.
- 6. Voorraadkamer.
- 7, 7. Zijdeuren.
- 8. Haard.
- 9. Tafel van het huisgezin.
- 10. Waschplaats.

SAKSISCHE GRONDVORM. — De saksische grondvorm is het omgekeerde van den frankischen grondvorm. De woning is op het minste gebracht in de vroegste modellen, terwijl de landbouwgeriefelikheden de groote plaats bekleeden. Woning, paardenstal, veeststal en schuur zijn onder een dak vereenigd en zoodanig geschikt dat de boerin bij den haard en zelfs van in hare slaapkamer gansch haar huis kunne gadeslaan. Een lange rechthoek, van vier lage muren in leem, bedekt van een hoog dak van strooi of riet, met vier vakken, welke bijna tot tegen den grond komen; de beide uiteinden van de vorst dragen versieringen in den vorm van paardenkoppen en zijn voorzien van een hol voor den rook; dit is het uitzicht van de saksische hoeve.

In haar geheel, werd de schikking vergeleken met deze eener basiliek met drij beuken; de middenbeuk bestaat uit den schuurvloer in gestampde aarde en

komt aan den anderen kant van het huis, op de haardstede uit. Men dringt er binnen door eene groote deur, die eenen korenwagen laat binnenrijden; aan beide zijden van den schuurvloer, ziet men den paardenstal en den veestal, zoodanig ingericht dat de dieren met hunne koppen naar den binnenkant staan en van op den dorschvloer kunnen gevoederd worden. Op het uiteinde van den stal is de slaapkamer van het boeregezin en op het uiteinde van den paardenstal is eene voorraadkamer: deze beide plaatsen maken het begin der woning uit, welke in de oorspronkelijke gedaanten van de schuur niet afgescheiden is. De muur van het uiteinde vertoont de haardstede in het midden; op de eene zijde van de haardstede is de waschkamer; in den anderen hoek staan de banken en de tafel ten dienste van het huisgezin. De deur en een venster zijn gestoken tusschen den eindmuur en de kamers. Dwarsbalken, welke boven de stallingen en den schuurvloer liggen, ondersteunen het hooi en het koren. Daar zijn ook slaapkamers geschikt, voor de knechten boven den paardenstal en voor de meiden boven den veestal. Geen schoorsteen is daar te zien; de rook vliegt door het huis en ontsnapt door twee gaten op de beide uiteinden van de vorst.

Deze schikking heeft vele wijzigingen ondergaan, niet alleen van binnen, maar ook van buiten. Van binnen heeft de zucht naar verbetering, verschillende kamers doen inrichten en de haardstede doen verplaatsen. Het inrichten van eenen schoorsteen heeft het hol voor den rook niet onmiddellijk doen verdwijnen; het wierd, wel is waar, van binnen gesloten en diende voor niets anders meer dan tot nest voor de uilen; van daar kreeg het den naam van *Eulenloch*. Onder den invloed van den frankischen grondvorm, wordt het dak, een dak in twee vakken; de beide geveldaken worden door een vak van pannen of planken of door eene *geverside* laag vervangen en het *Eulenloch* wordt van boven in levende kleuren geschilderd.

Wij hebben deze wijzigingen medegedeeld, welke Virchow in Hanover tegenkwam, omdat het vermoedelijk de eenigste overblijfselen dezer bouworde zijn, welke wij in België zullen aantreffen.

Buiten dit groot gebouw, bevat de saksische hoeve, evenals de frankische, een zeker getal bijhoorigheden.

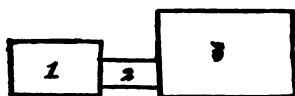

FIG. 3. — FRIESCH HUIS
(naar E. H. Claerhout).

1. Voorhuis. — 2. Middenhuis.
3. Schuur.

met zijn gezin; het derde deel, buitenhuis genoemd, is een groot vierkant gebouw, met een dak met vier vakken: het dient voor den akkerbouw en den veekweek.

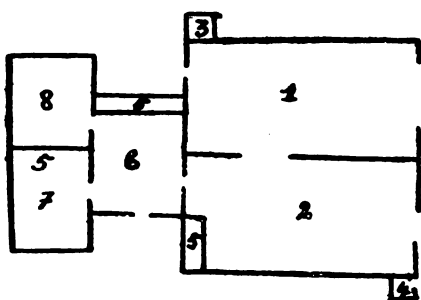

FIG. 4. — OUDE OOSTFRIESCHE HOEVE
(naar Henning).

1. Schuur. — 2. Koeistal. — 3. Schaapsstal.
— 4. Zwijnenstal. — 5, 5. Bedden. —
6. Middenhuis. — 7. *Pisel*. — 8. Keuken.

verschijnsel, welk wij ook reeds in twee voorgaande grondvormen hebben waargenomen. Dit model, deze wijziging uitgenomen, beantwoordt goed aan den westfrieschen vorm.

In de andere friesche gewesten van Duitschland is deze vorm veranderd; in zeer oude gebouwen vindt men hem nog, doch eenigszins ontaard; het middenhuis is verdwenen en vervangen door eenen gang; in den modernen frieschen vorm van Duitschland zijn er maar twee nevens elkander staande gebouwen meer, onder verschillende daken: het eene voor de woning; het andere voor den akkerbouw en de vee-teelt; in sommige gevallen is de saksische invloed zoo groot dat de beide gebouwen onder een en hetzelfde dak vereenigd zijn en het is maar het bestaan van een middenwand meer, dat den opmerker den echten oorsprong van de bouworde laat begripen.

FRIESCHE GRONDVORM. — De friesche hoeve bestaat uit drie gebouwen, welke aan elkander houden en in eene reeks staan. Eerst komt het voorhuis, met zijn verheven dak; het bevat de bijzonderste deelen van het huis, voor de familiefeesten bestemd; het middenhuis is lager: daar woont de boer

Het oostfriesch boerenhuis, dat Henning mededeelt volgens eenen schrijver der XVIIIe eeuw, verschilt merklijk door zijn uitzicht, van de hoeve, welke ons medelid doet kennen: maar het plan is duidelijk hetzelfde; het groot verschil bestaat in de verdeling van het buitenhuis in twee naast elkander liggende gebouwen, onder twee verschillende daken. Het bestaan van eene afzonderlijke keuken is een ontwikkelings-

Van eenen anderen kant heeft de frankische invloed in omgekeerden zin, de scheiding der gebouwen en de verdwijning der kenschetsende trekken van dezen grondvorm verwekt.

B. — *De romeinsche hoeve.*

De romeinsche bouworde heeft wellicht eene rol gespeeld in de ontwikkeling der landelijke woning, in sommige gewesten. Het zal niet zonder nut zijn, deze eens vluchtig te onderzoeken. Het hier verbeeld plan is dit van eene hoeve der IIe eeuw, door de Maatschappij van Archeologie van Namen, onderzocht te Sauvenière en uitgegeven door M. Bequet; het wierd een weinig eenvoudiger gemaakt.

De grondvorm eener romeinsche hoeve bestaat uit drie bouwgroepen : de woning van den meester (*villa urbana*); de gebouwen voor den landbouw (*villa rustica*), en de graanzolders (*fructuaria*).

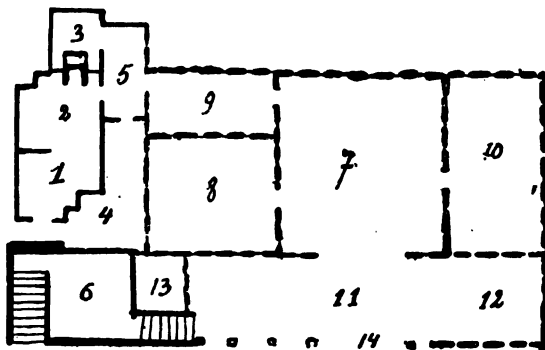

FIG. 5. — ROMEINSCH E HOEVE (naar Bequet).

1. Woning van den meester. — 2. Vrouwenkamer. — 3. Haard van den warmte-leider. — 4-5. Gang, die de *villa urbana* (1-3) van de *villa rustica* scheidt. — 6. Kelder. — 7. Binnenhof der hoeve. — 8, 9, 10. Paardenstal, koeistal, schaapsstal, zwijnenstal, enz. — 11. Wagenhuis. — 12. Loods (?). — 13. Kleine kamer. — 14. Ingang der hoeve.

Deze schikking werd ten deele behouden, want buiten de gebouwen welke op het plan staan, bezat de hoeve van Sauvenière nog eene andere groep, 25 meters afgelegd en eene werkplaats met loodsden bevattend.

De *villa urbana* bestond hier uit twee deelen, waarvan een de vrouwenkamer (2), met eenen warmte-leider verwarmd was (3).

De keuken was waarschijnlijk in de opene lucht of in de werkplaats. De woning was van de *villa rustica* door eenen gang gescheiden (4, 5).

De *villa rustica* bestond uit eenen binnenhof, rondom denwelken de gebouwen stonden, voor de veeteelt bestemd (8, 9, 10), en het wagenhuis. Dit stond aan den ingang der hoeve en had als bijhoorigheid een kot (13), eene kamer voor den *villicus*, die 't werk gadesloeg, en den kelder.

Die kelder is eigen aan 't noorden van Gallië.

II. — Vraaglijst tot onderzoek.

I. — OORD.

Den dorpsnaam aanduiden, den wijk of den weg, waarbij de hoeve gelegen is; de noodige inlichtingen verschaffen om toe te laten de ligging der hoeve weder te vinden.

Indien de persoon, die zich met het onderzoek gelast, het dorp bewoont, zou hij wel doen verschillende hoeven te vergelijken en de oudste als voorbeeld te verkiezen : bij elke hoeve behoort nochtans een afzonderlijk verslag.

II. — LIGGING.

1. Ligt de hoeve alleen? Maakt zij deel van eene groep? Ligt zij in den kom van het dorp?
2. Ligt zij nevens eene groote baan of eene straat? Loopt de weg er nevens of er door? Heeft zij eenen uitweg tot de straat?
3. Doe de orientatie van het geheele der hoeve kennen.

III. — PLAN.

1. Is de hoeve met eene haag, eene gracht of eenen muur omringd? Hoe krijgt men er toegang? Is het door eene onderbreking der haag of door eene poort?
2. Is het een hekken of eene poort in planken? Zijn de stijlen in hout of in brijken? Is de poort gansch omlijst en van welke stof is deze lijst?
3. Welke is de betrekking tusschen de gebouwen en den tuin? Staan zij in 't midden van den tuin, voor of achter den tuin?

4. Is er een binnenhof of iets dat er op trekt, zoogenomen een ver-bredede weg?
5. Maken de gebouwen eene groep, of verschillende groepen uit? Hoeveel?

Onder de groepen komen de geriefelijkheden niet, als kotjes, bakhuis of gemakken. Duid in elke groep de gebouwen aan met hunne betrekkelijke hoogte, lengte en breedte.

6. Welke is de ligging van elk gebouw ten opzichte van den binnenhof? Ligt dit gebouw er langs of staat het haakrecht met den binnenhof.

Het ware goed het algemeen plan der hoeve te teekenen; deze teekening is in 't bereik van eenieder en vraagt slechts een weinig aandacht; het is genoegzaam de schikking aan te duiden met de betrekking der plaats en der diepte van de gebouwen onder elkander.

Voornameijk den weg, de haag, den ingang, de bouwgroepen en den binnenhof aanwijzen.

Aangenomen teekens : *H*, huis; *K*, koeistal; *P*, paardenstal; *S*, schuur; *O*, ovenhuis; *B*, binnenhof; *P*, put; *W*, wagenhuis; *L*, loods in planken; *Ho*, hondenkot; *T*, tuin; *G*, gemak. De nieuwe gebouwen met onderlijnen.

IV. — Huis.

A. — *Algemeene ligging.*

1. Welk is het verband met den weg? Staat het onmiddellijk bij den weg of ligt er een grasplein, een tuin of eene verloren plaats tusschen?
2. Komt de voorgevel langs de straat of staat hij in loodrechte richting in verband met den weg? Ligt de straat achter het huis? Welke is de orientatie?
3. Welk is het verband met den binnenhof?
4. Maakt het huis een afzonderlijk gebouw uit of met welk ander gebouw is het verbonden?
5. Welke is zijne ligging in deze bouwgroep? Zijne betrekking van hoogte en diepte?

(Om de ligging aan te duiden, met den rug tegen de ingangdeur van den voorgevel staan.)

B. — *Bouw.*

1. Waarvan is het huis gemaakt? (Hout, steen of leem.)
2. Hoevele verdiepen heeft het? Zijn de bouwstoffen dezelfde?
3. Welke is de wederzijdsche schikking van deur en vensters? Zijn zij met traliwerk voorzien? Is de deur van een stuk of in twee halve deuren van boven naar beneden, of van den eenen kant naar den anderen, in 't midden verdeeld?
4. Is het dak met strooi, pannen of schaliën bedekt?
5. Welke is de vorm van het dak? Is het in twee vakken of in vier vakken verdeeld? Is het met dakvensters of een neêrdak voorzien?
6. Is de vorst versierd? Draagt zij eenen weërhaan?
7. Is er op het uiteinde van de vorst een hol, een sieraad, eene rozet, welke door verf of door het leggen der brijken uitgevoerd is?
8. Is er boven de deur van het huis of boven de poort der hoeve, eene nis voor een beeldeken? Is de voorgevel of eene der zijden van het huis met kruisen versierd?

C. — *Inwendige schikking.*

1. Hoe komt men naar buiten, in de nevensliggende gebouwen? Hoevele deuren en vensters heeft het huis in den voorgevel, in de zijgevels, langs achter?
2. Hoevele kamers telt het huis? Welke is hare bestemming? Heeft het huis eenen gang en eenen trap? Doe de ligging kennen.
3. Zijn er kamers op het verdiep, onder het dak?
Maak eene schets, met aanduiding van C en B 3.

D. — *Woonkamer.*

1. Waar ligt de woonkamer? Welke gemeenschap met buiten en met overige van het huis? Hoevele deuren en vensters?
2. Heeft zij eenen haard? Is hij hooger dan de vloer? Is hij vervangen door eene kachel? Heeft hij eenen heugel? Is er in den schoorsteen eene nis voor een beeldeken?
3. Welke is de ligging van den haard in verband met den ingang van het huis of met de richting van het huis?

4. Is de vloer in aarde, in tichels of in hout?

(Om de schikking aan te duiden, gelief met den rug naar den schoorsteen te staan.)

Maak eene schets van het plan der woonkamer. Aangenomen teekens : *H*, haard; *Z*, zitbanken; *T*, tafel; *U*, uurklok; *K*, kasten; kisten en buffet; *B*, bed; *S*, stoelen.

V. — GEBOUWEN DER HOEVE.

A. — *Schuur*.

1. Waar staat de schuur, ten opzichte van de straat of van den binnenhof?
2. In welk verband is zij met andere gebouwen, nopens hoogte en diepte? Kan men van het een gebouw in het andere gaan?
3. Van welke bouwstof is zij gemaakt? Heeft zij eene of meer deuren? Heeft zij vensters?
4. Is het dak met pannen, strooi of schaliën bedekt? Welke is de vorm van het dak? Welk sieraad heeft de vorst of hebben de uiteinden van de vorst?
5. Is er een afdak op een der hoeken?
6. Behooren bij de schuur, binnen of buiten, een zwijnenstal, een ovenhuis, eene loods voor landbouwgereedschappen?

B. — *Stal*.

1. Welke is de ligging van den stal, ten opzichte van de straat of den binnenhof?
2. In welk verband is hij met andere gebouwen, nopens hoogte en diepte? Kan men van dit gebouw in de andere gaan?
3. Waarvan is hij gemaakt? Welke deuren en vensters heeft hij?
4. Welke is de vorm en welk is het sieraad van het dak?
5. Welke is de schikking van de gangen om de koeien te bestellen?
6. Hoe bindt men de koeien? Hoe staan zij ten opzichte van den gang en den muur?
7. Waar ligt de mesthoop? Kweekt men er kalvers op?
8. Staat het paard ook in den stal?
9. Kweekt men er hoenderen?
10. Is er een haard om het beestenvoeder te koken?
11. Wordt de bewerking der melk in den stal gedaan?

C. — *Paardenstal.*

1. Welke is de ligging van den paardenstal, ten opzichte van de straat of den binnenhof?
2. In welk verband is hij met andere gebouwen, nopens hoogte en diepte? Kan men van den paardenstal in de andere gebouwen gaan?
3. Waarvan is hij gemaakt? Welke is de schikking van deuren en vensters?
4. Doe den vorm, het maaksel en de versieringen van het dak kennen.
5. Welke is de inwendige schikking?

D. — *Wagenhuis.*

1. Welke is zijne ligging, ten opzichte van de straat en den binnenhof?
2. In welk verband is het met andere gebouwen, nopens hoogte en diepte? Kan men van dit gebouw in de andere komen?
3. Waarvan is het gemaakt?
4. Doe den vorm, het maaksel en de versiering van het dak kennen?

E. — *Loods voor de landbouwgereedschappen.*

1. Welke is hare ligging, ten opzichte van de straat en den binnenhof?
2. In welk verband is zij met andere gebouwen, nopens hoogte en diepte? Kan men van dit gebouw in de andere komen?
3. Waarvan is zij gemaakt?
4. Doe den vorm, het maaksel en de versiering van het dak kennen.

F. — *Afdak.*

1. Welke is zijne ligging, ten opzichte van de straat en den binnenhof?
2. In welk verband is het met andere gebouwen, nopens hoogte en diepte? Kan men van dit afdak in andere gebouwen komen?
3. Waarvan is het gemaakt?

4. Doe den vorm, het maaksel en de versiering van dit afdak kennen.

G. — *Zwijnenstal.*

1. Bij welk gebouw is hij gevoegd?
2. Waarvan gebouwd en hoe bedekt?
3. Beschrijf den zwijnenbak.
4. Laat men de zwijnen rondloopen? Leidt men ze weiden? Is er een beluik rondom den zwijnenstal?

H. — *Ovenhuis.*

1. Maakt het een afzonderlijk gebouw uit of is het bij een ander gebouw gevoegd?
2. Welke is de vorm? Waarvan is het gemaakt en hoe bedekt?

I. — *Hondenkot.*

1. Waar staat het?
2. Waarvan is het gemaakt? Welke is zijn vorm?
3. Bezigt men de honden als trekhonden of als karnhonden?

J. — *Waterput.*

1. Is hij recht over de voordeur, recht over de achterdeur of elders gelegen?
2. Welke is zijn vorm? Waarvan is hij gemaakt?
3. Door welk tuig trekt men het water?

Indien er nog andere bijhoorigheden zijn, zooals de schaapsstal, de bijenhalle, wordt men verzocht ze ook te beschrijven.

Indien men teekeningen of lichtdrukken nemen kan, zou men wel doen eene schets van belangwekkende gebouwen of bijzonderheden mede te deelen.

Deze vraaglijst werd niet bestemd voor de studie der landbouwwerktuigen, hoeveel belang wij ook in deze zaak stellen. Daardoor wierd zij te zeer uitgebreid, te meer dat de navorsching niet nuttig is, als zij niet van schetsen vergezeld is.

Indien iemand belang in de zaak stelt, zie hier de bijzonderste punten, welke men kan onderzoeken.

I. — VEETEELT.

- a) Meer uitgebreide beschrijving van den stal, den drinkbak, de cellen, enz. Werktuigen van de melkerij : karnen, krui-ken, enz. Wijze van de koeien te binden, te belemmeren, in den stal en in de weide. Gareelen en jukken. Wijze van aan te spannen.
- b) Uitgebreide beschrijving van den paardenstal; het optuigen van het paard; wagens en karren.
- c) Kruiwagens, hondenskarren; het optuigen van den hond.
- d) De werktuigen van den bijenkweek : korven, uithalen van den honig, enz.

II. — AKKERBOUW.

- a) Bemesting : meststoffen, mestkarren en vorken; wijze van bemesting.
- b) Bewerking : ploegen, hakken (houwen); wijze van de werktuigen naar den akker te voeren; spaden, rollen, eggen, wiedzessen, harken.
- c) Inoogsting : zeisen, sikkels. Wijze van ze te wetten. Harken, vorken. Werktuigen om te dorschen en te wannen. Snoei-messen en werktuigen om hout te kappen.

Voor al deze werktuigen zou men behooren de grootte, de stof en eene schets mede te deelen. Kan men eenige gewoonten bij elk voorwerp vermelden, het ware nog beter.

Het ware eene merkwaardige vollediging van het onderzoek over de hoeve.

